

بررسی جایگاه و منزلت معلم در جامعه امروز

پدیدآورنده (ها) : یوسفی ارچنگانی، علی؛ چراغی مقدم، هادی؛ اتحاد، حسین

میان رشته ای :: همایش همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی :: مجموعه مقالات هفتمین همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی (ملی)

صفحات : از ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۰

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/2132620>

تاریخ دائلود : ۱۴۰۴/۰۶/۲۱

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- صنایع دستی؛ دیروز، امروز، فردا (بررسی جایگاه تکنولوژی در صنایع دستی و حفظ هویت فرهنگی دنیای امروز)
- بررسی نقش و جایگاه زن جنوب در قصه های عامیانه (گپ شو) (جامعه مورد مطالعه: قصه های عامیانه شهرستان لامرد)
- جایگاه معلم و نقش آن در سعادت و بالندگی خانواده و جامعه
- بررسی و تبیین جایگاه دولت در عرصه ی فرهنگی جامعه از نگاه اسلام و لیبرالیسم
- جایگاه دینا ژورنالیسم در روزنامه نگاری امروز جهان بررسی آرا و دیدگاه های روزنامه نگاران و متخصصان جهانی
- بررسی جامعه شناختی نقش و جایگاه قومیت در رفتار انتخاباتی؛ مورد مطالعه قوم بختیاری
- بررسی وظایف مسئولان، مردم، معلمان در ارتقاء شان و منزلت معلم
- بررسی جایگاه آموزش هنر بر مبنای جامعه در کتاب های درسی فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه
- بررسی نگاه ادیان به جایگاه و منزلت بانوان و نقش ایشان در تحکیم خانواده و تربیت فرزندان
- بررسی اهمیت نقش زن در جامعه و تغییرات جایگاه و پوشش زن و تاثیر آن در جامعه درصد سال گذشته

با امکان صدور گواهی نامه بین المللی

7th National Conference on Interdisciplinary Research in Management & Humanistic Science

21 November 2023 - Tehran

هفتمین همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی

محل برگزاری: تهران

۳۰ آبان ۱۴۰۲

بررسی جایگاه و منزلت معلم در جامعه امروز

علی یوسفی ارچنگانی

کارشناسی علوم تربیتی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان

aliyousefi232323@gmail.com

هادی چراغی مقدم

کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان نیشابور

Hadi79918@gmail.com

حسین اتحاد

کارشناسی آموزش ابتدایی پردیس دانشور نیشابور

Ehsan204353@gmail.com

1

چکیده

جایگاه و منزلت که معلم در یک جامعه دارا می باشد هیچ وقت از دید کسی پنهان نبوده و نخواهد بود. همیشه وقت جایگاه معلم دارای فراز و نشیب های بوده است که در بعضی جوامع معلم مورد احترام و جایگاه والا بوده در حالیکه در بعضی جوامع دیگر معلم جایگاه یک فرد عادی جامعه را دارا است و بس. پژوهش حاضر به روش مروری کتابخانه ای انجام شده است که هدف از آن بررسی جایگاه و منزلت معلم در جامعه امروز بود. نتایج پژوهش نشان می دهد که معلمان بعد از انبیا وارثان رسالت تعلیم و تربیت انسان ها هستند و مسوول پرورش روح آدمی و سوق دادن عقل او به سوی کمال و در نهایت رضایت و خشنودی پروردگار می باشند. معلمی از مشاغلی است که در بعد فرهنگی جامعه ایفای نقش می کند و همیشه در سلسله مراتب اجتماعی، جایگاه اجتماعی آن مورد توجه بوده و است. آموزش و پرورش به عنوان نهاد فرهنگی - اجتماعی، نقش اساسی و بی بدیل در تربیت نیروی انسانی و تولید سرمایه اجتماعی و فرهنگی در فرآیند رشد و تعالی کشور ایفا میکند، به گونه های که آینده کشور در آیین آموزش و پرورش امروز قابل مشاهده است.

کلمات کلیدی: ارزش، منزلت، معلم، جامعه

مقدمه

امروزه آموزش و پرورش یک مسئله جهانی تلقی شده و در هر کشوری هر آنچه به عنوان عوامل تهدیدکننده آن باشد، مورد نقد و تحلیل قرار می گیرد تا نگرش برنامه ریزان، معلمان و دانش آموزان متناسب با تحولات جهانی و خاستگاه جامعه آن ها شکل بگیرد. روش تربیتی اسلام در فلسفه تربیتی آن، هم از نظر وسیله و هم هدف، از دیگر روش های تربیتی متمایز و منحصر به فرد است. این منحصر بودن، نظرها را به خود جلب و به اندیشیدن در سرچشمه این باور بی نظیر فرامی خواند. در حالی که هدف بیشتر روش های تربیتی جهان، تربیت شهروند شایسته است؛ اما هدف اسلام تربیت انسان شایسته است، انسان با تمام خواص و گوهرهای نهفته در اندرون خود؛ انسان از جهت انسان بودن نه از جهت شهروند بودن. در سند تحول بنیادین، معلم خوب معلمی است که همانند کومینوس سعی می کند تا انسانی پرورش دهد که زندگانی این جهانی را به خوبی

بگذراند و برای زندگی آن جهانی نیز آماده شود، خود و جهان را بشناسد، فرمانروای خود گردد و به خدا رو کند (قائدی، ۱۳۸۴، ۱۲۰). و این نیاز به الگویی دارد تا با تکیه بر آن، برخی از مشکلات فعلی آموزش و پرورش ایران مانند به روز نبودن آموزش و پرورش، وارداتی بودن الگوی آن، اسلامی نبودن فلسفه آموزش آن، تکیه بر محفوظات و خلاق نبودن آن، پایین بودن سطح دانش و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان رفع گردد. این الگو می‌تواند در مصاحبه استخدامی معلمان، سنجش دانش، توانایی، بینش و آرامش معلمان در آزمون‌های ادواری معلمان جهت ارتقا و به روز کردن معلومات آن‌ها که در بیشتر کشورها هر سال دو بار انجام می‌گیرد، هم‌چنین در دوره‌های ضمن خدمت، واحدهای درسی دانشگاه فرهنگیان، پژوهش‌ها، اقدام پژوهی‌ها و مسابقات علمی، گروه‌های آموزشی و انجمن‌های علمی معلمان و جهت مقایسه با الگوهای معلمی مطرح جهانی مورد استفاده قرار گیرد.

عیوضی (۱۳۹۱) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی که در دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی با عنوان «تبیین رابطه بین وضعیت اقتصادی معلمان دوره متوسطه نیشابور و منزلت اجتماعی آنان» به روش پیمایشی بر روی نمونه‌ای ۱۸۵ نفری از دبیران دوره متوسطه آن شهر انجام داده، دریافته است که: بین وضعیت اقتصادی معلمان دوره متوسطه نیشابور و منزلت اجتماعی آنان رابطه معنی‌داری وجود ندارد و سایر عوامل اجتماعی مانند سطح علمی، عضویت در تشکلهای صنفی، احساس مفید بودن معلمان در نزد شهروندان و ... در این رابطه مهم‌تر از وضعیت اقتصادی هستند.

زنگنه (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «بررسی منزلت اجتماعی معلمان منطقه بزینه رود از توابع استان زنجان از دیدگاه دانش‌آموزان پسر و دختر دبیرستان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱» که با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی و هم‌چنین روش تکمیلی میدانی و نظرسنجی از طریق پرسشنامه از دانش‌آموزان منطقه بزینه‌رود در استان زنجان انجام داده، آورده است: «یکی از عوامل مؤثر بر کارآمدی، تربیت و پرورش نسل آینده هر کشور، منزلت اجتماعی معلمان آن جامعه و برخورداری از جایگاه رفیعی در نزد جویندگان دانش است. از آن‌جا که جامعه ایرانی، در حال گذار از وضعیت سنتی به مدرن است، به تبع آن ارزش‌ها و باورها نیز در حال تغییر و دگرگونی‌اند، به طوری که خوشبختی با مفهومی که در عصر سنت مطرح بود، تفاوت پیدا کرده و در این گذار موجب سست شدن منزلت اجتماعی معلمان گردید. به نظر می‌رسد که افت جایگاه معلم یکی از مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی جامعه امروز ایران است و اگر به درستی درک نشود، نه فقط برای معلمان بلکه برای نظام فرهنگی کشور مشکل‌آفرین خواهد بود. بررسی-های صورت گرفته در منطقه بزینه‌رود حاکی از آن است که جایگاه و منزلت معلمان گرفتار یک روند کاهشی قابل توجهی شده است».

طیبی‌نیا (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با منزلت اجتماعی معلمان زن استان همدان» انجام داده که هدف از این مقاله شناسایی راهکارهای ارتقاء منزلت اجتماعی معلمان در استان همدان می‌باشد. این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است. تکنیک مورد استفاده برای گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بوده و اطلاعات آن از ۲۰۱ نفر از معلمان زن در هر سه دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه در مناطق برخوردار (شامل ۲ منطقه)، نیمه برخوردار (۳ منطقه) و محروم (۴ منطقه) با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به دست آمده است.

معبودی (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر منزلت اجتماعی حرفه معلمی از دیدگاه معلمان متوسطه استان مازندران پرداخته است. این پژوهش به دو روش مطالعه کتابخانه‌ای و تحقیقات میدانی انجام پذیرفته و از تعداد ۷۳۹۱ نفر از معلمان متوسطه دوم استان با استفاده از جدول کرجسی و مورگان دیدگاه ۳۶۷ نفر از معلمان بخش متوسطه در پنج شهرستان از آموزش و پرورش استان مازندران که به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده‌اند را در زمینه‌های عوامل مؤثر بر ارتقاء منزلت اجتماعی معلمان، شامل عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فردی با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته مورد بررسی قرار داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مؤثرترین عامل ارتقاء منزلت اجتماعی معلمان عامل مادی و معیشتی آنان نیست بلکه

اصلی‌ترین عامل در بین عوامل اقتصادی، متوازن بودن درآمد ماهیانه معلمان نسبت به سایر سازمان‌ها، و در بین عوامل اجتماعی فراهم بودن امکانات اقامت و پذیرایی در مسافرت‌ها، و در بین عوامل فرهنگی ارج نهادن به ارزش‌های معلم در جامعه و در بین عوامل فردی درستکاری معلمان بوده است.

پرتیچارد (۲۰۰۹) در تحقیقی با عنوان، «جایگاه معلمان در آلمان و ایرلند»، دیدگاه معلمان را در کشورهای اروپایی که درجات صنعتی متفاوتی دارند (جمهوری آلمان و ایرلند) نسبت به نقش و وضعیت اجتماعی‌شان بررسی نموده و به نتایج زیر رسیده است: معلمان ایرلندی نسبت به معلمان آلمانی دریافت بهتری از وضعیت خود در جامعه دارند و از سوی دیگر معلمان ایرلندی نسبت به معلمان آلمانی ظاهراً نسبت به آلمان‌ها به وضعیت حرفه‌ای اهمیت کمتری می‌دهند و سرانجام معلمان ایرلندی اعتماد به نفس بیشتری از معلمان آلمانی در آموزش به عنوان تعالی وضعیت اجتماعی خود دارند. خلاصه چنین به نظر می‌رسد که معلمان در جمهوری فدرال آلمان در مقایسه با همکاران خود در کشورهای کمتر صنعتی، توهّمات خود را درباره حرفه خودشان و نیز درباره نحوه بهبود کارآیی و پرستیژ زمینه حرفه خود از دست داده‌اند (زنگنه، ۱۳۹۲: ۱۶).

ورنون (۲۰۱۱) تحقیقی با عنوان «بررسی پایگاه حرفه‌ای و احساس اجتماعی معلمان در آموزش و پرورش ابتدایی و راهنمایی استرالیا» انجام داده است. هدف عمده در این تحقیق، بررسی تصورات حرفه‌ای معلمان مقاطع ابتدایی و راهنمایی استرالیا از حرفه خودشان نسبت به سایر مشاغل است. این پژوهش یک جستجوی شخصیتی است که به بررسی مشکلات و انتظارات شغلی معلمان می‌پردازد و سهم آموزش و پرورش را در هدایت افراد به سوی مشاغل مناسب مورد ارزیابی قرار می‌دهد. روش‌های مختلف به کار برده شده که از طریق آن معلمان و دیگر افراد سهمیم در امر آموزش در رابطه با مشکلات روحی خود در حرفه معلمی گزارش داده‌اند. ارتباط بین گزارش‌ها و مشاهدات از یک سو و مفاهیم شغلی معلمان از سوی دیگر موضوع مورد بررسی تحقیق بوده، به عقاید عامه توسط این تحقیقات پاسخ داده شده است. علاوه بر آن، این مبحث شکل دهنده مراحل مختلف تحقیق پیرامون مشکلات معلمان با دیگر مشاغل مرتبط با امر آموزش و پرورش است (ورنون، ۲۰۱۱: ۱۴).

یافته های پژوهش

با توجه به مفهوم منزلت اجتماعی که خودنشان دهنده ارزش هر شخصی در محیط اجتماعی است و مقدار اعتبار وی در گروه است محقق بر آن است که ابتدا به ارزش و ارزش اجتماعی بپردازند و آنگاه ارزش در زبان فارسی اسم مصدر ارزیابی شده و دارای معانی زیر است: قدر، مرتبه، استحقاق، لیاقت، شایستگی، زیبایی، برازندگی و قابلیت (دهخدا، ۱۳۷۱).

در اصطلاح جامعه شناسی ارزش اجتماعی عبارت از چیزی است که مورد پذیرش همگان است، ارزش اجتماعی واقعیتهای و اموری را تشکیل می دهد که مطلوبیت دارند و مورد خواست و آرزوی اکثریت افراد جامعه است. آگ برن و نیم کف می گویند: ارزش اجتماعی واقعه یا امری است که مورد اعتنای جامعه قرار دارد.

ارزش اجتماعی انگیزه گرایشهای اجتماعی می شود و گرایشهای اجتماعی تمایلاتی کلی هستند که در فرد به وجود می آیند و امکانات عواطف و افعال او را در جهت هایی معین به جریان می اندازد این گرایش بر حسب شخصیت افراد متفاوت است و به صورت شخصیت های قدرت گرا، ثروت گرا، احترام گرا و غیره تجلی می کند. (محسنی ۱۳۷۵ ص ۱۳)

ارزش های اجتماعی انواع مختلف دارند از آن جمله است ارزش های اجتماعی ثروت ، قدرت ، تجربه ، دانش محبت، تقوی ، دیانت، سلامت و ارزش های اخلاقی ، سیاسی ، اقتصادی ، و نظایر آن ها و نیز ارزش های قانونی که در چهار چوب هر کشور و حرکت متفاوت است ارزش های فرهنگی که برای هر قوم و طایفه مفاهیم خاص خود را دارد. با توجه به این مفاهیم منزلت اجتماعی را می توان پایگاه اجتماعی یک فرد در یک گروه و یا میزان ارزش فرد یا رتبه ی اجتماعی وی در مقایسه با دیگر گروه ها در نظر گرفت (همان ص ۱۶).

ماکس وبر همان پایگاه اجتماعی را به عنوان منزلت افراد در جامعه به کار می برد شاید اصطلاح شأن منزلتی که وبر بکار می برد وسیع تر و دقیق تر باشد زیرا سخن فقط بر سرآشتهار نیست بلکه سخن بر سر مجموعه زندگی و رفتار های ناشی از آن است به عبارت دیگر پایگاه اجتماعی آن است که وجه زندگانی، شیوه، مصرف، شیوه سکونت، لباس پوشیدن، ازدواج و خلاصه صورت معینی از تربیت به معنای وسیع کلمه را در بر می گیرد (برزگر و محمدی ۱۳۸۱ ص ۱۲)

در مجموع مفاهیمی مانند مقام اجتماعی، پایگاه و جایگاه اجتماعی، موقعیت اجتماعی، شأن اجتماعی و ارزش اجتماعی در علوم اجتماعی به جای یکدیگر استفاده می شود. در واقع همه ی این مفاهیم به یک سازه ی ذهنی اشاره دارند و آن جایگاه فرد یا گروه در جامعه است. زیمل و گود منزلت را به عنوان یک مفهوم روابطی مبتنی بر تشخیص و ارزیابی اعضای جامعه می دانند در این تعبیر محل منزلت باید در ساخت اجتماعی یا روابط بین حاملان منزلت و ناظران جامعه بوده و یا در قابلیت های درونی افراد یا گروه های قرار داشته باشد علاوه بر این تعاریف آیزنشتاین منزلت را یک پاداش اجتماعی اساسی داشته و آن را به عنوان نشانه و معروف پایگاه فرد در نظر می گیرد. همچنین گلرتروپ و هوپ منزلت از قدرت سمبولیک تعریف می کنند (دهقان ۱۳۷۹ ص ۳۰) از نظر مارشال منزلت اجتماعی نسبت به پایگاه از پویایی بیشتری برخوردار است و به ویژگی های شخص نیز مربوط است بنابراین وی منزلت را پایگاه اجتماعی شخصی نامید و آن را متفاوت از پایگاه اجتماعی و موقعیتی افراد می داند (همان)

بسیاری از دانشمندان شغل و حرفه را به عنوان اولین منع منزلت برای افراد تلقی کرده اند و آن را منزلت شغلی نام نهاده اند مطالعه لندمارک که بر اساس مصاحبه هایی استوار گردیده که در آن مردم در مورد طبقه بندی مشاغل مورد سؤال قرار گرفته اند موجب ایجاد مقیاس منزلتی گردیده از آن زمان تحقیقات دیگری تکرار گردیده و موجب گسترش یافته ها شده و اثبات نمود که در سطح ملی و بین المللی مردم بر روی ارتباط منزلت و شغل توافق دارند. (دهقان ۱۳۷۹ ص ۳۱).

جایگاه و سهم معلم در ساخت جامعه‌ی ایران

دکتر کاردان در مقاله‌ای تحت عنوان «مقام و سهم معلم در ساخت جامعه ایران» چنین اظهار داشته است: «زندگی صنعتی در جایگاه شغل معلمی اثرات سویی به جای گذاشته است. شاید سؤال شود که چه اثراتی؟! و چرا؟ زندگی صنعتی سبب شده است که اولاً خانواده دیگر به معنای قدیم وجود نداشته باشد و پدر و مادر هر دو شاغل و مجبور به بیرون رفتن از خانه باشند. و آیا وقتی که مادران از خانه بیرون رفتند و این حرکت ایجاد شد، می‌توان گفت ثبات که لازمه‌ی تربیت است وجود دارد؟! چه کسی باید این وظیفه را به عهده بگیرد؟! معلم! از معلم امروز می‌خواهیم کارهایی را که خانواده‌ی سابق انجام می‌داد، انجام بدهد. نقش او پیچیده‌تر شده است. معلم باید مواظب یک رقیب دیگر هم باشد و آن این است که افراد خانواده نه تنها شاغل و مشغولند، بلکه در آن ساعاتی هم که با هم زندگی می‌کنند با هم نیستند. چشم‌ها به تلویزیون دوخته شده است و تبلیغات تکنولوژی آموزشی! اینکه تلویزیون و اصولاً تکنیک‌های آموزشی کجا باید قرار بگیرند تا باعث تنزل مقام معلم نباشد». (کاردان، ۱۳۵۶)

از جمله عوامل دیگر، مدارس خصوصی (غیر انتفاعی!) است که معلم را به صورت یک کاسب در آورده است و... و عامل دیگر تربیت معلم است. تربیت معلم به صورت فوری، معلم شش ماهه، معلم یک ساله. سابقاً آموزگار و معلم خود ساخته بود، در جامعه تربیت شده بود، نه در دو سال در دانشسرای مقدماتی و تربیت معلم و... یکی دیگر مراتبی است که بوجود آمده و جامعه هم به آن صحنه گذاشته است؛ آموزگار، دبیر، دبیرراهنمایی، دبیردبیرستان، استاد دانشگاه، مربی دانشگاه و... و اما آنچه مربوط است به خود معلمان، بی‌اعتنایی خود آنهاست به شغل معلمی، تحقیر کار خود در نتیجه‌ی تلقین‌ها.

نقش و جایگاه معلم در دوران معاصر

سخن گفتن از « نقش مشخص معلم » ناممکن است، زیرا در این صورت باید پذیرفت که چیزی به روشنی تعریف شده که کلیه‌ی معلمان مدارس را در هر شرایطی می‌توان با آن سنجید. ماسگروو و تایلور در تحلیل « شکل دادن نقش معلمان در دوران معاصر » برخی از دگرگونی‌های حاصل در مفهوم نقش معلم را با توجه به مفاهیم متغیر روش تدریس بررسی کرده‌اند. در نتیجه‌ی برخی از دگرگونی‌های اخیر، معلم ممکن است به یک « مدیر صحنه » یا « کارمند ارشد » یا احتمالاً نوعی مددکار اجتماعی تبدیل شود. لکن « نخستین نیاز معلم جدید آن است که تدریس نمی‌کند! » زیرا ناچار است خواست‌های سرپرستانش را در نخستین مراحل آموزشی خود دنبال کند.

احتمالاً روزگاری معلم با خوشحالی می‌توانست بگوید که تنها وظیفه‌ی او انتقال مجموعه‌ی خاصی از دانش به گروه خاصی از شاگردان و آگاهانیدن آنان از مهارت‌های خاص و احتمالاً از گرایش‌ها و آرای ویژه است. اما به یمن دگرگونی شرایط اجتماعی و بررسی دقیق‌تر فرایند تعلیم و تربیت از طریق رشته‌های مختلف آن، امروز می‌توان جایگاه معلم را به دقت و باریک بینی تمام مشخص کرد. البته ممکن است معلمانی باشند که هنوز هم نقش خود را به همین صورت تعبیر کنند! اما به سختی می‌توان پذیرفت که اینان نقش خود را با توجه به مجموعه‌ی نقش‌ها، کیفیت متغیر آن و انتظاراتی که از هر نقش داریم، جدی گرفته باشند.

« ماسگروو » اشاره کرده است که معلمان با بقیه‌ی جامعه ارتباط خاص خود را دارند. اینان همچون کشیشان یا روانپزشکان نقش واسطه‌ی دو دنیا را دارند و در نتیجه به هیچ یک از این دو دنیا تعلق ندارند. معلم با در نظر گرفتن نقش خود متوجه می‌شود که بسیاری از مسائل شخصی و تضادهای او از موقعیت ویژه‌اش ناشی می‌شود. او ممکن است نوع جامعه‌ای را که از او نقش خاصی انتظار دارد یا می‌خواهد که این نقش را به شاگردان خود منتقل کند، دوست نداشته باشد یا حتی با آن به شدت مخالف باشد. این خواه ناخواه به تضاد ذهنی او می‌انجامد. لکن تضادهای دیگر از این واقعیت منبث می‌شود که معلم در مقام یک فرد در زندگی نقش‌های متعدد ایفا می‌کند (پدر، صاحب منصب و ...) از اینرو هر نوع تحلیل نقش معلم نمی‌تواند فردیت معلم را نادیده بگیرد. با این حال با توجه به نقش مذکور از فردیت او تنها به صورت کلی می‌توان سخن گفت. (سرمد، ۱۳۷۳)

در هر نوع بررسی نقش و جایگاه معلم، با آنچه افراد دیگر از شاگردان گرفته تا والدین و مراجع محلی تعلیم و تربیت از او انتظار دارند، سر و کار نزدیک داریم. این انتظارات، یا هنجارهای نقش ممکن است باری سنگین بر دوش معلم بگذارد که در مواردی برای قبول آن بی‌علاقه باشد یا آمادگی نداشته باشد. مسلماً والدین و شاگردان از او انتظار دارند که به مفهوم ساده‌ی کلمه تدریس کند. اما در واقع ممکن است خود معلم به تدریس به منزله‌ی کوچکترین و کم اهمیت‌ترین و یا احتمالاً عمده‌ترین نقش خود نگاه کند.

در شرایط کنونی تعلیم و تربیت شق اخیر کمتر محتمل است، اما به هر صورت امکان آن وجود دارد. با این حال معلم ممکن است در مقایسه با دیگرانی که در همان مجموعه نقش هستند، به نقش خود با دید متفاوتی بنگرد. او ممکن است خود را مشاور یا راهنمای شاگردانش بداند و همواره برای شنیدن مسائل آنان و اظهار نظر مشورتی در هر جا و هر وقت که لازم بود، مشتاق و آماده باشد. او ممکن است خود را مددکار و دوست آنان، نوعی مددکار اجتماعی آنها بداند. معلم ممکن است در مقام عضو جامعه بپذیرد که نقش او در وهله‌ی اول آشنا کردن کودکان با جامعه است، یعنی ممکن است احساس کند که عمده‌ترین وظیفه او اجتماعی کردن آنان است. (سرمد، ۱۳۷۳)

با امکان صدور گواهی نامه بین المللی

7th National Conference on Interdisciplinary Research in Management & Humanistic Science

21 November 2023 - Tehran

هفتمین همایش ملی تحقیقات میان رشته‌ای در مدیریت و علوم انسانی

محل برگزاری: تهران

۳۰ آبان ۱۴۰۲

نتیجه گیری

اگر شخصیت معلم دارای صفات انسانی از قبیل: مهر ورزی، نوع دوستی، درست کاری، همکاری، خویشتن داری و ایمان باشد، طبعاً تقلید از چنین ویژگی هایی، سلامت روانی کودک و امنیت آینده جامعه را تضمین خواهد کرد. با این توصیف، «معلم» به عنوان یکی از مهم ترین الگوهای مورد وثوق جامعه، نقش بسیار حساسی در رفتار افراد جامعه، به ویژه در میان دانش آموزان داشته و آموزش و پرورش نیز بیش از هر زمان دیگری به عنوان رکن اصلی توسعه و بالندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه قلمداد شده و به منزله قدرتمندترین ابزار شکل دهی آینده یک کشور و پایداری و تداوم تاریخ و فرهنگ یک جامعه به شمار می رود [11]. بنابراین باید پذیرفت که کیفیت و قابلیت های معلمان شاغل در نظام آموزشی، آیینه تمام نمای کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه اند. معلم نه تنها از طریق آموزش، که از طریق نقش الگویی خویش، درهای معرفت و دانش را به روی انسان می گشاید و راه و رسم زندگی را برای وی ترسیم می نماید و انسان را به مراحل از کمال می رساند که قرآن از او به عنوان اسوه و الگو نام می برد. لذا معلم باید با آگاهی و درایت بتواند به تأثیراتی که مخالف با هدف دقیق و شناخته شده اوست و از دنیای خارج از مدرسه، در ذهن دانش آموزان ایجاد می شود، با توسعه ارزش های اخلاقی و مدنی، نقشی اساسی در تربیت اخلاقی، اجتماعی و معنوی شهروندان جامعه ایفا کند، تا با ارتقای حقوق انسانی، رفتار آزادمنشانه و تأیید ارزش های مورد نیاز عصر، مانند احترام به شأن و مرتبه انسان، سعه صدر، همبستگی و حمایت متقابل، افراد بشر رایاری رساند. چرا که معلم تنها فرد ذی صلاح و ذی نفوذی است که می تواند با شناساندن ارزش های اجتماعی، از نسلی به نسلی دیگر، آن ها را متناسب با اجتماع و در عین حال روشن فکر، مترقی و متجدد بار آورده و نحوه نگرش وی به زندگی را تغییر دهد. در چنین رسالتی است که سنگینی و عمق مسئولیت معلم آشکار می شود. زیرا آموخته های وی مستقیماً در خانواده و جامعه منعکس شده و افراد بشر را در ورود بهتر به زندگی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی یاری رسانده و با پرورش منابع انسانی به توسعه مادی و معنوی جامعه کمک می نماید.

شیوه عملکرد آموزش و پرورش یک جامعه، بهترین و نزدیک ترین مظهر فرهنگ آن جامعه است. هم چنان که فرهنگ یک جامعه، بی تردید چگونگی آموزش و پرورش آن جامعه را نشان می دهد. بنابراین حفظ، گسترش و غنی سازی فرهنگ عمومی، از جمله وظایف و نقش های بنیادین آموزش و پرورش خواهد بود. بر این اساس، معلم زمانی می تواند نقش تربیتی خود را به خوبی ایفا کند که میان رفتارها، هنجارها و نظام ارزشی او و سایر هنجارهای جامعه، هماهنگی وجود داشته باشد؛ از این رو ساده اندیشی است اگر انتظار داشته باشیم که معلم بتواند مستقل از تأثیر سایر خرده سیستم ها نقش خود را به خوبی ایفا کند. این نقش بی شک در گرو هماهنگی میان همه ی عواملی است که در امر تعلیم و تربیت دخیل اند. چنانچه رهبر معظم انقلاب در بیانات خود فرمودند: «همه ی دستگاه ها در دولت، وظیفه پشتیبانی از آموزش و پرورش را دارند؛ اینجا دستگاهی است که هرچه شما هزینه کنید، به طور مضاعف دستاورد خواهید داشت؛ اینجا جایی است که ثروت سازان آینده، علم سازان آینده، تمدن سازان آینده، مدیران آینده، از اینجا به وجود خواهند آمد و خلق خواهند شد. این جور نیست که ما خیال کنیم آموزش و پرورش فقط برای ما هزینه دارد؛ نخیر، دستاوردهایی بزرگ تر از دستاوردهای آموزش و پرورش وجود ندارد. هرچه شما در سرتاسر کشور از جلوه های پیشرفت و دستاورد و ابتکار می بینید، ریشه آن اینجا است؛ اینجا را درست کنید تا همه جا درست بشود. بنابراین پول خرج کردن برای آموزش و پرورش و توسعه منابع مالی آموزش و پرورش، یکی از کارهای اساسی است که امیدواریم مسؤولین دولتی به این نکته توجه کنند.

با امکان صدور گواهی نامه بین المللی

7th National Conference on Interdisciplinary Research in Management & Humanistic Science

21 November 2023 - Tehran

هفتمین همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی

محل برگزاری: تهران

۳۰ آبان ۱۴۰۲

منابع

- اسکندری، حسین (۱۳۹۳). بررسی اقتدار و مرجعیت مربیان پرورشی به عنوان متولیان تربیت دینی، نهمین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه کرمان، ۶۷۱-۶۶۸.
- شریف نیا، سید محمد؛ عبادی، عباس؛ حکمت افشار، متیرا (۱۳۹۲). ویژگی استاد خوب از دیدگاه دانشجویان و اساتید پرستاری، یک مطالعه کیفی، نسیم تندرستی، (۲)، ۱۰ - ۱.
- صالحی، کیوان؛ بازرگان، عباس؛ صادقی، ناهید؛ شکوهی یکتا، محسن (۱۳۹۴). بازنمایی ادراکات و تجارب زیسته معلمان از آسیب های احتمالی ناشی از اجرای برنامه ارزشیابی توصیفی در مدارس ابتدایی، فصلنامه مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، سال پنجم، شماره ۹، ۹۹-۵۹.
- عسگری متین، سجاد، کیانی، غلامرضا (۱۳۹۷). الگوی معیار صلاحیت حرفه ای معلمی در تراز جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۳۰، ۱۳۴-۱۰.
- کدخدایی، محبوبه السادات (۱۳۹۵). معلم دانشمند: نگاهی کاستی جوانه به دانش معلم. فصلنامه تربیت معلم فکور، سال دوم، شماره ۲، ۵۰-۳۳.
- محمدی، شیرکوه؛ کمال خرازی، سیدعلی نقی؛ کاظمی فرد، محمد؛ پورکریمی، جواد (۱۳۹۵). مدیریت آموزشی چند فرهنگی در مدارس ایران، فرا تحلیل کیفی، مدیریت مدرسه، ۴ (۲)، ۷-۳۱.
- عیدری عبدی، احمد (۱۳۸۴). «نظام تربیت معلم در ژاپن و مقایسه آن با نظام تربیت معلم ایران» (؟) شماره ۳ و ۴.
- کاردان، علی محمد (۱۳۵۶). «مقام و سهم معلم در ساخت جامعه ایران». ماهنامه آموزش و پرورش، شماره ۱.
- موریش، ایور (۱۳۷۳). درآمدی به جامعه شناسی تعلیم و تربیت. ترجمه غلامعلی سرمد. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- نیکو خصال، یونس (۱۳۸۷). ماهنامه رشد تکنولوژی آموزشی ۵. بهمن ماه. چاپ: شرکت افست